

Het molenaarsgeslacht Klatter te Oude Pekela

Te Oude Pekela hebben twee molenaars-geslachten een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van de Pekelder molens, te weten Klatter en Koster. In dit artikel besteden we aandacht aan het geslacht Klatter. De eerste telg uit deze familie die een prominente rol zou gaan spelen, was Hindrik Jans Klatter. Hij werd in 1731 geboren als zoon van Jan Klasens Klatter en Frouke Geerts. Op 27 november 1763 trouwde hij met Grietje IJzebrands Rozeboom, zij was zijn tweede vrouw. Het echtpaar Klatter verhuisde van Stedum naar Appingedam, waar Hindrik Jans in 1765 'de Zuider Roggemolen ten Damme' had gekocht. Een jaar later, op 1 mei 1766, werd de tweede korenmolen met behuizing gekocht, 'ten eersten een rogge standermolen de Appingedamster Noorder Molen genaamd, ten tweden een behuizinge met een Hof bij gemelte molen behorende met nog een apart Hoff de Muggenborgh genaamd, sijnde aale samen staande en gelegen onder t Carspel Tjamsweer'.¹

Vijftien jaar later, op 29 november 1781 verkoopt Hindrik Jans de beide molens aan Monsr. Frans Huis en vrouw.²

Het echtpaar Klatter verhuisde naar Oude Pekela, waar volgens een akte van 26 oktober 1782, opgemaakt door Albert Hindrik van Swinderen, drost der Heerlijkheid Wedde etc. een tweetal molens werden gekocht. En wel: 'twee Rogge Molen waarvan de eene in de boven en de andere in de beneden Pekela staat, en de twee daar bij behorende behuizingen, mitsgaders de twee Rosmolens, waar van bij ieder molen een kan worden gebruikt, met de Landerijen daar onder behooren, zijnde de Molen met de behuizingen en landerijen ter Boven Pekela staande en gelegen op No 11, Noordkant en de Molen met behuizinge en Lande-rijen ter beneden Pekela, staande en gelegen op No 1,

Zuidkant boven de Veendijk en No 2 ad idem alles op Stadsground, en de verdere gereedschappen bij de gemelde Molen behorende gelijk ook het regt of octrooij bij de Edele Mog. H. Heeren Borgemeesteren ende Raad in Groningen verleent, om een Pelmolen in de Pekela te mogen zetten.'

De molens en het recht tot zetten van een pelmolen werden gekocht van mevrouw S.H.W. Grijp, weduwe van rentmeester P. Sijlman. Met haar had Klatter reeds in 1767, te Appingedam, zaken gedaan, toen hij een bedrag van 2000 gulden van haar leende.

De molen in boven Pekela, waarvan het bouwjaar onbekend is, betrof een korenmolen, met een vlucht van 73 voet (ca. 22 m). De molen was uitgerust met twee paar rogge- en één paar tarwestenen.

De verkoop van deze molen werd, blijkens een akte van twee jaar later, opnieuw vastgelegd. In dit document, dat zich niet in het archief van de familie Klatter bevindt, maar wel in het RHC Groninger Archieven is te vinden,³ werden 'Hindrik Jans Klatter en Grietje Roseboom Ehelieden' koper van de molen te beneden Pekela en 'Jan Hindrik Klatter en Geesje Harms Koster Ehelieden' koper van de molen te boven Pekela. Het octrooi van de pelmolen bleef ongewijzigd.

Jan Hindrik was de zoon van Hindrik Jans Klatter, uit zijn eerste huwelijk met Annechien Berends. Hij trad op 21 december 1783 in het huwelijk met Geessijn Harms Koster.

De molen te boven Pekela kwam uiteindelijk in het bezit van het molenaarsgeslacht Koster.

De molen in de beneden Pekela betrof vermoedelijk de door Jan Peters ter Munte in 1637, aan de zuidzijde van het Pekelderdiep, op Westerwolds territorium, ge-

AFB. 1. DE AFBEELDING TOONT DE IN 1647 DOOR EGBERT HAUBOIS VERVAARDIGDE CAERT VAN DE PEEKEL - ENDE PEEKEL VEENEN. IN HET MIDDEN IS TEN ZUIDEN VAN DE OLDE AA EN BOVEN DE VEENDIJK DE STANDERDMOLEN INGETEKEND. (RHC GRONINGER ARCHIEVEN)

AFB. 2. DE AFBEELDING TOONT EEN DEEL VAN DE KADASTRALE MINUUTPLAN VAN OUDE PEKELA, SECTIE A, 2E BLAD, WAAROP IN HET MIDDEN DE VEENDIJK IS TE ZIEN EN TER WEERSZIJDEN DAARVAN DE DRIE MOLENS. NUMMER 377 IS DE IN 1817 DOOR KRANENBURG AAN DE SCHOLTENSWIJK GEBOUWDE PELMOLEN, NUMMER 272 IS DE IN 1799 AAN DE VEENDIJK GEBOUWDE ROGGE- EN SCHORMOLEN EN NUMMER 256 IS DE IN 1785 GEBOUWDE PELMOLEN TEGENOVER DE N.H.-KERK. VAN DE VEENDIJK EN VAN DE MOLEN AAN DE SCHOLTENSWIJK RESTEERT NIETS MEER. DE DERDE MOLEN WERD NA EEN BRAND IN 1849 HERBOUWD ALS DE NU NOG AANWEZIGE MOLEN DE ONRUST.

bouwde standerdmolen. Hij komt voor op een door Egbert Haubois in 1647 getekende 'Caert van de Peeckel ende Peeckel Veenen' (afb. 1). In 1799 werd de molen afgebroken.

In 1785 maakte het echtpaar Klatter gebruik van het verleende octrooi en liet een nieuwe pelmolen in Oude Pekela zetten, tegenover de Nederlands Hervormde kerk, aan de noordzijde van het diep. Deze molen was een bovenkruier met stelling, de met riet gedekte kap en achtkant werd geplaatst op een stenen onderstuk. De molen had een vlucht van plm. 76 voet (ca. 23 m).⁴

Tijdens de bouw ging de stad Groningen dwarsliggen, door van Klatter te verlangen de eigen grond, waarop de molen werd gebouwd, tot stadsgrond te verklaren. Het muurwerk van de onderbouw was reeds voltooid en slechts door zich te schikken naar de eisen van de stad kon Klatter ook de verdere bouw tot een einde brengen. Op 6 oktober 1786 verkocht Hendrik Jans Klatter deze molen aan zijn schoonzoon en dochter, Jan Tonnis Klatter en Geertruid Hindriks Klatter, voor een bedrag van f 11.250,-.

Hendrik Jans Klatter bekleedde naast het molenaarschap diverse functies in zijn woonplaats. Zo maakte hij vanaf 1811, toen Nederland was ingelijfd bij het Franse keizerrijk, deel uit van de municipalité, het gemeentebestuur van Oude Pekela.

In 1820 overleed Hendrik Jans Klatter, 89 jaren oud. Hij legateerde de helft van het eigendomsrecht van de pelmolen aan zijn kleinzoon Renko IJsbrand Klatter. Deze droeg in 1826 zijn helft over aan zijn neef Jan Teunis Klatter.

Een broer van Hendrik Jans Klatter, was Teunis (Tonnis) Jans Klatter. Hij was te Oude Pekela in 1740 geboren en trouwde op 11 december 1762 met Jantje Remmerts. Teunis Jans Klatter ging naar zee. Zo was hij in 1772 schipper van *De Jonge Dirk*, in 1778 van de smak *Jonge Jan Klatter*. Hij behoorde tot de vroegste generatie Oostzevaarders uit Pekela.⁵

Net als zijn broer bekleedde ook hij diverse maatschappelijke functies. Toen het eerste bestuur van de gecombineerde gemeente (Oude en Nieuwe) Pekela op 17 oktober 1808 werd aangesteld, werd hij benoemd tot president. Hij bereikte de leeftijd van 81 jaren en overleed op 20 april 1821.

Hendrik Jans Klatter en Annechien Berends / Grietje Rozenboom kregen twee zonen en drie dochters, waaronder de in 1766 geboren Geertruida. Zijn broer, schipper Tonnis Jans en Jantje Remmerts kregen één zoon. Deze zoon, Jan Teunis, geboren in 1764, trouwde op 5 januari 1785 te Oude Pekela met genoemde Geertruida. Jan Teunis en Geertruida waren dus neef en nicht. Hij kocht, zoals boven vermeld, op 6 oktober 1786 de pelmolen tegenover de kerk van zijn oom, Hendrik Jans Klatter.

Op 9 augustus 1799, in 'Het 5e Jaar der Bataafsche Vrijheid', is in een attest van het plaatselijk bestuur van Oude Pekela, het volgende te lezen: 'Attesteert door dezen dat Jan Teunis Klatter, alhier een nieuwe Koorn windmolen laat bouwen en dat dezelve bijna volvaardigd is'. Deze molen, een achtkante bovenkruier met stelling, met riet op stenen onderstuk, een rieten kap en een vlucht van 75 voet (ca. 22,50 m), werd gebouwd aan de Veendijk.⁶

Na de ingebruikneming beschikte Jan Teunis Klatter dus over twee dicht bij elkaar staande molens, waarvan de ene een rogge- en de andere een pelmolen was. In de tijd waarin de opheffing van de belasting op het gemaal nog meer dan een halve eeuw op zich zou laten wachten, was dit zondermeer een riant positie. Dit zou ook in de volgende decennia zo blijven. Op 12 december 1825 kenden Gedeputeerde Staten van Groningen namelijk, de Wet op het Gemaal van 1822 volgend, in het molenressort Oude Pekela (de gehele gemeente) het alleenrecht op het malen van graan toe aan korenmolenaar Jan Tonnis Klatter.⁷

In 1827 verkocht Jan Teunis de tegenover de kerk gelegen pelmolen aan zijn zwager Hendrik Omges Nieweg, die zowel molenaar als grutter was. Nieweg verkocht de molen in 1837 aan Remko Jans Brugges uit Blijham. Op 13 augustus 1849 brandde de molen af. Het jaar daarop werd hij herbouwd als de nu nog aanwezige molen *De Orrust*.⁸

In 1817, lieten Wibrandus Kranenburg en Grietje H. Hut een pelmolen aan de Scholtenswijk bouwen. Deze molen zou later bekend worden onder drie namen en wel *Zeldenrust*, *De Klatter* en *Kosters molen*. De tweede naam is echter onjuist, aangezien deze molen nooit in het bezit van de familie Klatter is geweest. Op vrijdag 4 november 1938 brandde ook deze molen af.⁹

Het opmerkelijke feit deed zich nu voor dat binnen een afstand van ongeveer één kilometer, drie molens in het centrum van Oude Pekela te vinden waren, alle aan de noordzijde van het Pekelderdiep gebouwd. De drie molens zijn terug te vinden op de in 1828 opgemaakte kadastrale minuutplan van de gemeente Oude Pekela (afb. 2).¹⁰

Evenals zijn oom, was Jan Teunis Klatter niet alleen molenaar, maar bekleedde hij meerdere maatschappelijke functies. Zo was hij o.a. diaken van de Nederlands Hervormde gemeente, lid van het Burgerlijk Ambestuur en zetter.¹¹ In 1825 kreeg Oude Pekela een gemeente-brandspuit, in 1828 kwamen er nog twee bij. Voor elk van de brandspuiten wees de gemeenteraad een directeur aan, één van hen was Jan Teunis Klatter.

Hij overleed, 65 jaren oud, op 18 februari 1829. Zijn echtgenote, Geertruida Hindriks Klatter overleed, 72 jaren oud, op 14 december 1838. De erfgenamen lieten vervolgens door notaris S. Piccardt de korenmolen aan de Veendijk in de *Provinciale Groninger Courant* van 25 oktober 1839 te koop aanbieden.

'Op nader te bepalen tijd en plaats [te Oude Pekela, in het huis van R. H. Middel, op vrijdag 27 december 1839] zal aanstaande winter, op zeer aannemelijke voorwaarden, publiek te koop worden gepresenteerd onder andere een welbeklante achtkantige korenwind-molen, getekend no. 814, tevens ingericht om schors te maken, met de aanhorige behuizing, zo. 725 en 726, met heem, staande en gelegen te Oude Pekela, noordkant, stadsgrond, in het midden van de gemeente, alle welke goederen depanderende van de nalatenschap van wijlen J. T. Klatter en vrouw, in leven wonende te Oude Pekela.' Koper werd Hindrik Jurjens Veele. Daarmee kwam een einde aan het molenaarschap van de familie Klatter.

Op 13 augustus 1849 raakte de molen aan de Veendijk in brand. Door de vonkenregen vatten ook de molen tegenover de kerk en de boerderij van Kiers aan de Winschoterweg vlam. Alle gebouwen gingen verloren en alleen de molen tegenover de kerk werd herbouwd.¹²

Opmerkingen:

In dit artikel worden diverse documenten vermeld, welke betrekking hebben op het bezit of de transacties van de familie Klatter. Bij al deze vermeldingen is geen verwijzing opgenomen naar een bron of vindplaats, aangezien deze in alle gevallen deel uitmaken van het archief van de familie Klatter. Deze stukken zijn afkomstig uit het archief van het Kapiteinshuis Pekela.

Een uitgebreide versie van dit artikel (10 pag.), waarin onder andere een volledige boedelbeschrijving en een genealogisch overzicht van de familie Klatter is opgenomen, werd afgedrukt in het *Jaarverslag Kapiteinshuis Pekela 2007*.

Noten:

1. RHC Groninger Archieven, Gerechten in Fivelingo, tg. 733, inv.nr. 34.
2. RHC GrA, tg. 733, inv.nr. 37.
3. RHC GrA, RA.IIIx.184.
4. Het Groninger Molenarchief, fiche nr. 904 (2120.01).
5. A. Westers, 'Van Pekela tot Sint Petersburg', *Jaarverslag Kapiteinshuis Pekela 1997*, pag. 19, nr. 26.
6. Het Groninger Molenarchief, fiche nr. 901 (2117.01).
7. B. D. Poppen, *De belasting op het gemaal in Stad en Ommelanden 1594-1856* (Uithuizen 2004), pag. 265.
8. Het Groninger Molenarchief, fiche nr. 1321 (2120.02).
9. Ibidem, fiche nr. 900 (2116.01) en Winschoter Courant 5-11-1938.
10. Bron website: <http://watwaswaar.nl>.
11. Hoofdbambtenaar bij de regeling van de aanslag van belastingen
12. RHC GrA, Provinciale Groninger Courant 15-8-1849.

Postbus 72
5420 AB Gemert
tel 0492-364292
www.protekta.nl

Protekta
Conserduc-Renofors

MET DIVERSE VESTIGINGEN IS PROTEKTA ACTIEF IN ALLE DELEN VAN NEDERLAND

Vanaf 1950 landelijk gespecialiseerd in:

Houtrestauratie

Herstel van door houtrot aangetaste balkeinden etc. op basis van de Bêta®-methode met toepassing van kunstharsen.

Houtconservering

Bestrijding van houtworm, boktor en knaagkever. Behandelingen tegen zwam in hout en muurwerk. Leverancier van producten.

Protekta is ook gespecialiseerd in:

- duivenwering
- optrekkend vocht
- plaagdierbestrijding

OBM SPECIAAL VOOR MOLENAARS: meer dan Brandverzekeringen alleen

- ✓ Alle verzekeringen.
- ✓ Opgericht door molenaars.
- ✓ Werkzaam in uw vakgebied.
- ✓ Kennis en ervaring.
- ✓ Maatwerk.
- ✓ Eén aanspreekpunt.

De Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij Speciaal voor Molenaars is een verzekeringsmaatschappij die in 1873 is opgericht voor en door molenaars. Daarmee zijn we een van de oudste brandverzekeringsmaatschappijen in Nederland die in uw vakgebied werkzaam is.

Heden ten dage is de OBM Speciaal voor Molenaars een moderne maatschappij, die zich hoofdzakelijk toelgt op het veevoederbedrijf. Met alle kennis en ervaring in huis, ook waar het om andere verzekeringen gaat. Denkt u bijvoorbeeld eens aan complexe zaken als employée benefits, belangrijk voor werknemer én werkgever. De OBM Speciaal voor Molenaars weet er alles van. Maatwerk onder één dak.

Bel ons voor een vrijblijvende afspraak. We weten exact waar u over praat.

OBM
Speciaal voor Molenaars
Een veilige dekking sinds 1873

Assurantiekantoor van 1887, H.M. Scheffer, Singel 19, 7411 HV Deventer,
e-mail: info@scheffer.nl, telefoon: 0570-612353, fax: 0570-611529